

Författningsfrågor

Sammanfattning

I betänkandet behandlas 15 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2004 som rör rikets styrelse. Motionerna rör bl.a. frågor om Grundlagsutredningens uppdrag, statsråds bakgrund och efterföljande verksamhet, flerkammerssystem, valperiodens längd och en förtroendekommission för politiken.

Utskottet anser att riksdagen bör avslå samtliga motioner. Till betänkandet har fogats sju reservationer och två särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	5
Utskottets överväganden.....	6
Grundlagsutredningens uppdrag.....	6
Utskottets ställningstagande.....	10
Statsråds bakgrund och efterföljande verksamhet.....	11
Utskottets ställningstagande.....	13
Flerkammerssystem.....	14
Utskottets ställningstagande.....	15
Valperiodens längd.....	15
Utskottets ställningstagande.....	17
Förtroendekommission.....	17
Utskottets ställningstagande.....	17
EU-medlemskapet och grundlagen.....	18
Utskottets ställningstagande.....	21
Reservationer.....	23
1. Grundlagsutredningens uppdrag, punkt 1 (kd).....	23
2. Grundlagsutredningens uppdrag, punkt 1 (v).....	23
3. Grundlagsutredningens uppdrag, punkt 1 (c).....	24
4. Författningskonvent, punkt 2 (fp, c).....	25
5. Flerkammerssystem, punkt 4 (c).....	25
6. Förtroendekommission, punkt 6 (mp).....	26
7. EU-medlemskapet och grundlagen, punkt 7 (v, mp).....	26
Särskilda yttranden.....	28
1. Grundlagsutredningens uppdrag och Författningskonvent, punkterna 1 och 2 (mp).....	28
2. Statsråds bakgrund och efterföljande verksamhet, punkt 3 (mp).....	28
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	29
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2004.....	29

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Grundlagsutredningens uppdrag

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:K273, 2004/05:K319, 2004/05:K323 yrkande 2, 2004/05:K413 och 2004/05:K417.

Reservation 1 (kd)

Reservation 2 (v)

Reservation 3 (c)

2. Författningskonvent

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:K285 yrkande 1 och 2004/05:K437 yrkande 1.

Reservation 4 (fp, c)

3. Statsråds bakgrund och efterföljande verksamhet

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:K220, 2004/05:K237 yrkande 7 och 2004/05:K389.

4. Flerkammerssystem

Riksdagen avslår motion 2004/05:K229.

Reservation 5 (c)

5. Valperiodens längd

Riksdagen avslår motion 2004/05:K230 yrkande 2.

6. Förtroendekommission

Riksdagen avslår motion 2004/05:K237 yrkande 1.

Reservation 6 (mp)

7. EU-medlemskapet och grundlagen

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:K228 yrkande 13 i denna del och 2004/05:K282 i denna del.

Reservation 7 (v, mp)

Stockholm den 8 februari 2005

På konstitutionsutskottets vägnar

Göran Lenmarker

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Göran Lennmarker (m), Göran Magnusson (s), Tobias Krantz (fp), Pär Axel Sahlberg (s), Ingvar Svensson (kd), Mats Einarsson (v), Inger Jarl Beck (s), Henrik S Järrel (m), Anders Bengtsson (s), Helena Bargholtz (fp), Kerstin Lundgren (c), Helene Petersson (s), Nils Fredrik Aurelius (m), Billy Gustafsson (s), Gustav Fridolin (mp), Karin Åström (s) och Kenneth G Forslund (s).

Redogörelse för ärendet

I detta betänkande behandlas 15 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2004 som rör rikets styrelse.

I ett särskilt betänkande (bet. 2004/05:KU13 Författningsfrågor – för-
enklad ordning) behandlas ett antal motionsyrkanden som rör förslag som
utskottet har tagit ställning till och avstyrkt i tidigare motionsbetänkanden
under mandatperioden.

Utskottets överväganden

Grundlagsutredningens uppdrag

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motioner om tilläggsdirektiv till Grundlagsutredningen såvitt avser frågor rörande analys av författningen ur ett könsperspektiv, en samhällsordning byggd på federalismens principer samt kommunal självstyrelse och flernivådemokrati. Vidare avstyrker utskottet bifall till motioner om författningskonvent. Detta sker i samtliga fall med hänvisning till att vad som efterfrågas i motionerna synes vara tillgodosett genom direktiven till Grundlagsutredningen. Slutligen föreslår utskottet med hänvisning till tidigare ställningstaganden att riksdagen avslår en motion om tilläggsdirektiv till Grundlagsutredningen rörande avskaffande av monarkin.

Jämför reservationerna 1 (kd), 2 (v), 3 (c) och 4 (fp, c) samt särskilt yttrande 1 (mp).

Grundlagsutredningen

Regeringen beslutade den 1 juli 2004 (dir. 2004:96) att tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté, Grundlagsutredningen (Ju 2004:11), med uppgift att göra en samlad översyn av regeringsformen. Kommitténs arbete skall framför allt koncentreras och inriktas på att stärka och fördjupa den svenska folkstyrelsen, att öka medborgarnas förtroende för demokratins funktionssätt och att höja valdeltagandet. I uppdraget ingår därför att göra en utvärdering och översyn av hela valsystemet samt av de bestämmelser som reglerar regeringsbildningsprocessen och förhållandet mellan riksdag och regering i övrigt. Kommittén ges enligt direktiven vida ramar för sitt arbete. Den är i princip oförhindrad att ta upp alla frågor som kan anses falla inom ramen för de frågeställningar som kommittén har i uppdrag att se över. Uppdraget omfattar dock inte de grundläggande principer för statskicket som slås fast i regeringsformens inledande bestämmelser och inte heller det förhållandet att Sverige är en monarki. Om kommittén bedömer det som lämpligt står det kommittén fritt att redovisa sitt arbete i ett eller flera delbetänkanden.

När det gäller kommunala frågor innefattande regionfrågor, kompetensfördelningsfrågor och kommunalt självstyre, konstateras det i direktiven till Grundlagsutredningen att dessa frågor i stort faller inom det uppdrag som Ansvarskommittén (Fi 2003:02) har. Vidare erinras om att det i Ansvarskommitténs uppdrag också ingår att bedöma behovet av förändringar i uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan de statliga och kommu-

nala nivåerna. I den utsträckning Ansvarskommitténs arbete kan komma att förutsätta ändringar i regeringsformen eller i andra författningar av konstitutionell natur bör dessa emellertid hanteras inom ramen för den författningsöversyn som Grundlagsutredningen har i uppdrag att utföra. Regeringen avser i sådant fall att genom tilläggsdirektiv komplettera kommitténs uppdrag.

I direktiven anges att kommittén har en viktig uppgift i att skapa debatt och stimulera det offentliga samtalet om författningspolitiska frågor och om det svenska folkstyret. Kommittén bör därför bedriva sitt arbete under stor öppenhet och stimulera en författningspolitisk diskussion i hela det svenska samhället. Vidare anføres att den nya tekniken här erbjuder stora möjligheter. Kommittén är oförhindrad att arbeta med referens- och arbetsgrupper.

Kommittén skall föreslå de grundlagsändringar och andra lagändringar som den finner motiverade.

Kommittén skall redovisa sitt uppdrag senast den 31 december 2008.

Ansvarskommitténs uppdrag såvitt avser anslutande frågor

I tilläggsdirektiv till Ansvarskommittén (dir. 2004:93), som beslutades av regeringen den 23 juni 2004, anføres bl.a. att kommittén i den andra etappen av sitt uppdrag skall analysera och bedöma om struktur och uppgiftsfördelning inom staten och mellan staten, landstingen och kommunerna behöver förändras. Syftet är dels att förbättra samhällsorganisationens möjligheter att hantera framtidens välfärdsåtaganden och bidra till ökad tillväxt inom ramen för hållbar utveckling, dels att förbättra medborgarnas möjligheter till inflytande, insyn och ansvarsutkrävande genom att skapa en tydligare samhällsorganisation. Kommittén skall där den finner det motiverat föreslå förändringar. Utgångspunkten för kommitténs arbete skall vara en välfärd på lika villkor och efter behov som styrs demokratiskt och är solidariskt skattefinansierad. I detta sammanhang anges begreppet likvärdighet vara centralt. I sammanhanget anføres vidare bl.a. att fördelningen av ansvar mellan staten, landstingen och kommunerna inte är en gång för alla given. Det är därför viktigt att kommittén genom sina förslag skapar förutsättningar för en struktur och uppgiftsfördelning som främjar hållbar utveckling och som möjliggör en anpassning i takt med samhällsutvecklingen. Om kommittén finner att förslag som den avser att lämna nödvändiggör ändringar av grundlag eller annan författning som rör konstitutionella ämnen, skall den anmäla detta till regeringen. Ansvarskommittén skall redovisa resultaten av sitt arbete senast den 28 februari 2007.

Motionerna

I motion 2004/05:K273 av Mats Einarsson m.fl. (v) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om tilläggsdirektiv till översynen av regeringsformen med innebörden att det

konstitutionella regelverkets förhållande till och samspel med de sociala, ekonomiska och kulturella maktrelationerna i samhället, bl.a. ur ett köns- maktsperspektiv, analyseras.

I motion 2004/05:K285 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) yrkande 1 föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ett konvent eller konventsliknande organ tillkallas vid sidan av och/eller i nära anslutning till Grundlagsutredningen. Motionärerna anser att idén i Grundlagsutredningens direktiv om öppenhet, referens- och arbetsgrupper bör fullföljas genom att ett konvent eller konventsliknande organ tillkallas vid sidan av och/eller i nära anslutning till den parlamentariskt sammansatta kommittén. Konventet tänks enligt motionen bestå av representanter från olika delar av landet, och inte enbart eller kanske ens främst från de etablerade politiska partierna.

I motion 2004/05:K319 av Mats Einarsson m.fl. (v, fp, mp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om tilläggsdirektiv till Grundlagsutredningen angående utredning av monarkins avskaffande.

I motion 2004/05:K323 av Kerstin Lundgren m.fl. (c) yrkande 2 föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om ett tilläggsdirektiv till Grundlagsutredningen. Motionärerna anser att direktiven till Grundlagsutredningen bör vidgas så att utredningen ges möjlighet att också studera decentraliserade samhällsformer, som t.ex. en federal organisation. I motion 2004/05:K437 av Kerstin Lundgren m.fl. (c) yrkande 1 föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ett Sverige uppbyggt underifrån, utifrån federalismens principer, skulle göra makten tydlig och ge medborgarna ökad möjlighet att både delta, påverka och utkräva ansvar på alla nivåer. Motionärerna föreslår därvid bl.a. att det inrättas ett särskilt demokratikonvent, öppet för såväl det civila samhället, marknaden som den offentliga sektorn. I motionen framhålls att konventet också måste samla representanter från dagens olika nivåer – såväl kommuner, landsting, regioner som riksdag.

I motion 2004/05:K413 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) föreslås att riksdagen begär att regeringen genom tilläggsdirektiv till Grundlagsutredningen genomför en utredning med syfte att fastställa en tydlig kommunal kompetens i grundlagen, t.ex. genom hänvisning till en särskild kommunalordning likartad riksdagsordningen enligt vad i motionen anförts. Huvudbestämmelserna i en sådan ”kommunalordning” om den kommunala beslutskompetensen skulle, enligt motionen, bara kunna ändras på samma sätt som grundlag eller vid ett beslutstillfälle i riksdagen med tre fjärdedels majoritet. I tilläggsbestämmelserna skulle man med enkel majoritet kunna besluta om vissa praktiska följdbestämmelser.

I motion 2004/05:K417 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en utredning om subsidiaritetsprincipen i syfte att grundlagsfästa den och

därmed göra den till en vägledande norm för den demokratiska uppbyggnaden. Motionärerna anser att detta arbete lämpligen kan utföras inom Grundlagsutredningens ram.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade under våren 2004 i betänkande 2003/04:KU9 ett flertal motioner rörande frågor om en översyn av den svenska författningen.

Utskottet avstyrkte därvid bifall till motioner i frågor rörande analys av författningen ur ett könsperspektiv och en samhällsordning byggd på federalismens principer. I anslutning härtill erinrade utskottet om att samtalen kring innehållet i den kommande författningsöversynen helt nyligen hade inletts. Enligt utskottets mening kunde det förutsättas att frågor rörande relationen mellan de organ som uppbär den offentliga makten och deras uppgifter skulle komma att beröras. Utskottet utgick också från att en analys av den framtida maktfördelningen bl.a. sker utifrån ett könsperspektiv.

Vidare avstyrkte utskottet bifall till motioner i frågor rörande flernivåedemokrati och kommunal självstyrelse. I sammanhanget konstaterade utskottet att Ansvarskommittén i förslaget för sitt kommande utredningsarbete aktualiserade en väsentlig del av de frågor som behandlades i de aktuella motionerna. Utskottet noterade att frågorna kunde föranleda överväganden rörande huruvida lagstiftningsåtgärder behövs och på vilken nivå det skall ske. Vidare förutsatte utskottet att regeringen i sina överväganden rörande Ansvarskommitténs uppdrag och den kommande författningsutredningens arbete beaktade att de överväganden av grundlagskaraktär som motionerna kunde föranleda fick sin plats i nämnda utredningar.

Utskottet avstyrkte även bifall till motioner om sammankallande av ett särskilt författningskonvent. I anslutning härtill uttalade utskottet att en samlad översyn av regeringsformen, där syftet är att finna regler för den svenska demokratin som svarar mot behoven i dagens svenska samhälle, gagnas av att arbetet sker under stor öppenhet och med biträde av en författningpolitisk diskussion i hela det svenska samhället. Vidare framhöll utskottet att den nya tekniken härvid erbjuder stora möjligheter. Utskottet var dock inte berett att förorda att ett särskilt konvent sammankallas, varför motionerna härom avstyrktes.

Slutligen avstyrkte utskottet med hänvisning till sin tidigare bedömning bifall till motioner om monarkins avskaffande. Av bakgrundsredogörelsen i betänkandet (s. 22) framgår att utskottet tidigare vid ett stort antal tillfällen behandlat motionsyrkanden om övergång till republik och avstyrkt dessa under erinran om den ståndpunkt angående statsskicket som intogs vid 1974 års författningsreform.

Utskottets ställningstagande

I motionerna 2004/05:K273 och 2004/05:K323 yrkande 2 begärs tilläggsdirektiv till Grundlagsutredningen med avseende på frågor rörande analys av författningen ur ett könsperspektiv samt en samhällsordning byggd på federalismens principer. Vidare tas i motionerna 2004/05:K285 yrkande 1 och 2004/05:K437 yrkande 1 upp frågor om sammankallande av ett särskilt författningskonvent. Enligt utskottets mening kan det förutsättas att frågor rörande relationen mellan de organ som uppbär den offentliga makten och deras uppgifter kommer att beröras i det arbete som Grundlagsutredningen nyligen har inlett. Utskottet utgår också från att en analys av den framtida maktfördelningen därvid sker bl.a. utifrån ett könsperspektiv. I sammanhanget erinrar utskottet också om att Grundlagsutredningen har som en viktig uppgift att med olika medel skapa debatt och stimulera det offentliga samtalet om författningpolitiska frågor och om det svenska folkstyret. Vad som efterfrågas i motionerna synes därmed vara tillgodosett, varför de avstyrks.

Motionerna 2004/05:K413 och 2004/05:K417 berör Grundlagsutredningens uppdrag med avseende på frågor om kommunal självstyrelse och flernivådemokrati. Utskottet noterar att tilläggsdirektiven till Ansvarskommittén aktualiserar en väsentlig del av de frågor som behandlas i de aktuella motionerna. Frågorna kan föranleda överväganden rörande huruvida lagstiftningsåtgärder behövs och på vilken nivå det skall ske. I direktiven till Ansvarskommittén har även beaktats möjligheten att de förslag kommittén avser att lämna kan nödvändiggöra ändringar av grundlag eller annan författning rörande konstitutionella ämnen. Av direktiven till Grundlagsutredningen framgår att regeringen i sådant fall avser att genom tilläggsdirektiv komplettera den kommitténs uppdrag i nu aktuellt hänseende. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet bifall till de här berörda motionerna.

Vad slutligen gäller utredning av monarkins avskaffande vidhåller utskottet alltjämt sin tidigare bedömning och avstyrker därmed bifall till motion 2004/05:K319.

Statsråds bakgrund och efterföljande verksamhet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår med hänvisning till pågående utredningsarbete att riksdagen avslår motioner om krav på att statsråd skall ha en bakgrund som riksdagsledamot. Vidare föreslår utskottet att riksdagen avslår en motion om karantänsregler för statsråd som övergår till annan verksamhet. Utskottet vill dock på nytt markera att det finns anledning för regeringen att pröva möjligheterna att vidta lämpliga åtgärder i sammanhanget, t.ex. införandet av en tidskarantän. Jämför särskilt yttrande 2 (mp).

Motionerna

I motion 2004/05:K220 av Torsten Lindström (kd) föreslås att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändring i grundlagen avseende statsråds bakgrund i enlighet med vad som anförs i motionen. Enligt motionären bör det i grundlagen krävas att statsråd är eller har varit ledamot av riksdagen. I motion 2004/05:K237 av Gustav Fridolin (mp) yrkande 7 föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att statsråden skall hämtas ur riksdagen. Motionären anser att ett rimligt krav vore att regeringens ledamöter hämtas ur riksdagen.

I motion 2004/05:K389 av Sven Gunnar Persson (kd) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om karantänsregler för ministrar. Motionären anser att regeringen bör utreda behovet av någon form av karantänsregler för ministrar som lämnar regeringen för att gå direkt till arbete inom näringslivet i en bransch som han eller hon haft tillsyn över.

Gällande bestämmelser

Det enda behörighetskrav som uppställs för statsråd är ett krav på svenskt medborgarskap sedan minst tio år (6 kap. 10 § första stycket regeringsformen). I motiven till denna bestämmelse har departementschefen uttalat att det uppenbarligen i högsta grad ligger ”i regeringens eget intresse att dess medlemmar har sådana egenskaper att de tillvinner sig förtroende i riksdagen och hos allmänheten” (prop. 1973:90 s. 283).

Enligt 6 kap. 9 § andra stycket regeringsformen får statsråd inte utöva allmän eller enskild tjänst. Han får inte heller inneha uppdrag eller utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för honom. Regeringsformens förbud mot att utöva vissa uppdrag gäller endast den som är statsråd, inte ett f.d. statsråd.

Enligt förarbetena (prop. 1973:90, s. 284) är bestämmelsens syfte i första hand att värna om statsrådets integritet, men den kan också motiveras av önskemålet att statsråd inte skall splittra sina krafter.

Sekretesslagen (1980:100) innehåller bestämmelser om tystnadsplikt i det allmännas verksamhet. Bestämmelserna avser förbud att röja uppgift vare sig det sker muntligen eller genom utlämnande av allmän handling. Enligt 1 kap. 6 § gäller förbud att röja sekretessbelagd uppgift för den som deltar i eller har deltagit i myndighetens verksamhet och därvid fått kännedom om uppgiften. En befattningshavare är skyldig att iaktta sekretess också sedan han lämnat sin befattning. Detta gäller givetvis oavsett om vederbörande avgår med pension eller övergår till någon annan allmän eller enskild tjänst.

Enligt 20 kap. 3 § brottsbalken döms den som röjer uppgift som han är pliktig att hemlighålla för brott mot tystnadsplikt till böter eller fängelse i högst ett år.

Enligt 2 § insiderstrafflagen (2000:1086) döms den som har anställning, uppdrag eller annan befattning som normalt innebär att han eller hon får kännedom om omständigheter som har betydelse för kursen på finansiella instrument, och som på grund härav fått insiderrinformation för insiderbrott, till fängelse i högst två år om han eller hon för egen eller någon annans räkning genom handel på värdepappersmarknaden förvärvar eller avyttrar sådana finansiella instrument som informationen rör, eller använder informationen till att med råd eller på annat sådant sätt föranleda någon annan till förvärv eller avyttring.

Den som har anställning, uppdrag eller annan befattning som normalt innebär att han eller hon får kännedom om omständigheter som har betydelse för kursen på finansiella instrument, och som på grund härav fått insiderrinformation och som obehörigen röjer sådan information, döms enligt 7 § insiderstrafflagen för obehörigt röjande av insiderrinformation till böter eller fängelse i högst sex månader.

Tidigare behandling m.m.

Vid 2000/01 års riksmöte behandlade utskottet motioner (m), i vilka anfördes bl.a. att en politikers övergång till lobbyverksamhet bör regleras till form och karantänsperiod. Utskottet avstyrkte motionerna med hänvisning till att det pågående arbetet i Regeringskansliet med anledning av Demokratiutredningens slutbetänkande borde avvaktas (bet. 2000/01:KU4 s. 34).

Vid 2003 års vårgranskning granskade utskottet statsministerns roll när det gällde f.d. näringsminister Björn Rosengrens uppdrag åt Stenbecksfären. Utskottet gjorde därvid en genomgång av bl.a. förhållandena i vissa andra länder. Beträffande detaljerna i redovisningen hänvisas till betänkandet (bet. 2002/03:KU30 s. 121–124). Utskottet fann att det saknades anledning att rikta någon kritik mot statsministern när det gäller f.d. näringsminister Björn Rosengrens uppdrag för Stenbecksfären. Vidare konstaterade utskottet att det inte finns förutsättningar för statsministern att hindra att ett statsråd, som lämnar regeringen, tar ett nytt uppdrag inom t.ex. näringslivet. Utskottet ansåg i princip att det både i offentlig och privat verksamhet är av godo med erfarenhet från samhällets skilda sektorer. Sekretesslagens och även insiderrlagens regler med det straffansvar som reg-

lerna innebär ger, enligt vad utskottet anförde, ett gott skydd för statens intressen när verksamhet i staten lämnas för tjänstgöring inom t.ex. näringslivet. Utskottet tillade emellertid att det inte kan bortses från att ett statsrådsuppdrag kan lämnas för en tjänst eller ett uppdrag som skulle kunna rubba allmänhetens förtroende för att ett f.d. statsråd utövat sitt statsrådsuppdrag helt utan hänsyn till kommande anställnings- eller uppdragsmöjligheter eller för att det f.d. statsrådet i sin nya anställning eller i sitt nya uppdrag inte får särskilda fördelar i kontakterna med företrädare för staten. Det kan därför finnas anledning för regeringen att pröva t.ex. en möjlighet för en tidskarantän. Granskningen föranledde inte något annat uttalande från utskottets sida (a. bet. s. 127).

Enligt uppgift från Statsrådsberedningen har det inte inom Regeringskansliet utarbetats några regler eller rutiner rörande tidskarantän för statsråd. Vidare har inhämtats att det, såvitt känt, inte heller pågår något arbete av det slaget inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

När det gäller karantänsregler för ministrar vill utskottet till en början slå fast att utskottet alltjämt är av den uppfattningen att sekretesslagens och även insiderlagens regler med det straffansvar som reglerna innebär ger ett gott skydd för statens intressen när verksamhet i staten lämnas för tjänstgöring inom t.ex. näringslivet. Som utskottet tidigare har konstaterat kan det emellertid inte bortses från att ett statsrådsuppdrag kan lämnas för en tjänst eller ett uppdrag som skulle kunna rubba allmänhetens förtroende för att ett f.d. statsråd utövat sitt statsrådsuppdrag helt utan hänsyn till kommande anställnings- eller uppdragsmöjligheter eller för att det f.d. statsrådet i sin nya anställning eller i sitt nya uppdrag inte får särskilda fördelar i kontakterna med företrädare för staten. Utskottet vill därför på nytt markera att det finns anledning för regeringen att pröva möjligheterna att vidta lämpliga åtgärder i sammanhanget, t.ex. införandet av en tidskarantän. Något initiativ från riksdagens sida med anledning av motion 2004/05:K389 framstår dock inte som erforderligt. Mot bakgrund av vad som nu har anförts avstyrker utskottet således bifall till motionen.

I fråga om krav på att statsråd skall ha en bakgrund som riksdagsledamot anser utskottet att resultatet av det arbete som bedrivs av Grundlagsutredningen bör avvaktas. Motionerna 2004/05:K220 och 2004/05:K237 yrkande 7 bör därför avslås.

Flerkammarsystem

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår en motion om införande av flerkammarsystem i riksdagen. Jämför reservation 5 (c).

Motionen

I motion 2004/05:K229 av Åsa Torstensson (c) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att i riksdagen införa flerkammarsystem med representation från kommuner och regioner. Motionären anser att det är dags att pröva tanken att komplettera riksdagens direktvalda kammare med en regional representation, där kammaren och den regionala representationen har olika sammansättning och delvis olika uppgifter. Den nya kammaren skall därvid enligt motionen vara ett forum för värnandet av självstyret och trygga människors möjlighet att lokalt besluta om sina egna angelägenheter. Som en väg att uppnå detta syfte anges att kammaren kompletteras med att kommuner och regioner blir direkt representerade i en regional representation för att där kunna bromsa centraliseringstendenser. Regeringen skall även fortsättningsvis ha sitt mandat från den direkt valda kammaren.

Gällande bestämmelser

I den inledande portalparagrafen i 1 kap. regeringsformen, som har rubriken Statsskickets grunder, anges att all offentlig makt i Sverige utgår från folket. Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse. Enligt 4 § samma kapitel är riksdagen folkets främsta företrädare. Med detta markeras enligt förarbetena att medborgarna regionalt och lokalt kan ha andra företrädare (SOU 1972:15 s. 121). I Gustaf Petréns och Hans Ragnemalms grundlagskommentar anförs i anslutning till detta lagrum att riksdagsledamöterna på rikspanet ensamma är folkets företrädare; på lokal och regional nivå tillkommer medlemmarna av de kommunala församlingarna. Riksdagen blir det dominerande centrala organet just därför att det ensamt företräder hela det folk varifrån all offentlig makt utgår (Gustaf Petrén och Hans Ragnemalm, Sveriges grundlagar och tillhörande författningar med förklaringar, 1980, s. 24).

Regler om riksdagens bildande och sammansättning finns i 3 kap. regeringsformen. I 1 § andra stycket föreskrivs att riksdagen består av en kammare med trehundrafyrtionio ledamöter. I paragrafen fastslås det enkammarsystem som trädde i funktion år 1971. Tidigare bestod riksdagen av två kamrar. Av kamrarna valdes den första av landstingen och de landstingsfria städerna. Den andra kammaren valdes av de röstberättigade medborgarna direkt. I förarbetena till den partiella författningsreformen (prop.

1968:27 s. 189) konstaterades att det hade blivit en alltmer spridd uppfattning inom alla politiska partier att tvåkammarriksdagen hade spelat ut sin roll. Därvid pekades på att ingen hade försvarat den betydande opinionseftersläpning i riksdagen som följde främst av förstakammarledamöternas långa valperioder. Vidare framhölls att ingen heller hade förnekat att det är en brist i ett system med två likaberättigade kamrar att motsatta majoritetsförhållanden kan försvåra regeringsbildningen och försvaga regeringspolitiken. Likaså angavs att tvåkammerssystemet därjämte hade arbetstekniska olägenheter.

Utskottets ställningstagande

De frågor som aktualiseras i motion 2004/05:K229 berör vissa av grunddragen i statskicket. Utskottet ser inga skäl att överväga en förändring av den nuvarande ordningen på området med en direktvald enkammarriksdag som på riksplanet företräder hela det folk varifrån all offentlig makt utgår. En avgörande förtjänst med enkammerssystemet är att sammansättningen av den lagstiftande församlingen bestäms av folket vid val som äger rum vid ett och samma tillfälle. Motionen bör därför avslås.

Valperiodens längd

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår med hänvisning till pågående utredningsarbete att riksdagen avslår en motion om förändring av valperiodens längd.

Motionen

I motion 2004/05:K230 av Owe Hellberg (v) yrkande 2 föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att mandatperioden för kommunal- och riksdagsval blir femårig i samband med valet 2014. Motionären menar att man, under förutsättning att Sverige fortfarande är med i EU år 2014, skall gå över till ett system med femåriga mandatperioder och att kommunalvalet, riksdagsvalet och valet till Europaparlamentet skall äga rum på samma dag.

Gällande bestämmelser

Mellan åren 1970 och 1994 var valperioden tre år. Vid de överläggningar som under hösten 1993 hölls mellan företrädare för riksdagspartierna om vissa författningsfrågor kom man överens om att mandatperioden för riksdagen samt landstings- och kommunfullmäktige skulle förlängas till fyra år. Valperioden blev fyraårig genom beslut år 1994 (se prop. 1993/94:115, bet. 1993/94:KU44 och 1994/95:KU1).

Ordinarie val till riksdagen förrättas numera enligt 3 kap. 3 § regeringsformen vart fjärde år. I 3 kap. 5 § ges en bestämmelse om när nyvald riksdag skall samlas. Vidare anges att varje val gäller för tiden från det att den nyvalda riksdagen har samlats till dess den närmast därefter valda riksdagen samlas, och att denna tid är riksdagens valperiod.

I riksdagsordningen finns bestämmelsen att ordinarie val till riksdagen hålls i september (1 kap. 1 §). Närmare bestämmelser om tidpunkten för val finns i vallagen (1997:157). Enligt 1 kap. 10 § denna lag skall ordinarie val till riksdagen samt val till landstings- och kommunfullmäktige hållas samma dag. Valdag skall vara den tredje söndagen i september. Vid riksmötet 2003/04 (bet. 2003/04:KU13) avstyrkte utskottet en rad motioner rörande tidpunkten för val till riksdagen, landsting och kommunfullmäktige med hänvisning till de samtal som då hade inletts om en översyn av regeringsformen. Därvid avstyrktes en motion (m) som bl.a. aktualiserade frågan om en förläggning av riksdagsvalen till våren.

Beslut om att utlysa ett extra val fattas av regeringen. Ett extra val ändrar emellertid inte tidpunkten för nästa ordinarie val.

För val till riksdagen är riket indelat i valkretsar, och riksdagsmandaten utgörs av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat (3 kap. 6 § regeringsformen). De fasta valkretsmandaten fördelas mellan valkretsarna på grundval av en beräkning av förhållandet mellan antalet röstberättigade i varje valkrets och antalet röstberättigade i hela landet. Denna fördelning fastställs för fyra år i sänder.

I kommunallagen (1991:900) finns bestämmelser om mandattider inom kommuner och landsting. Mandattiden är fyra år för ledamöterna och ersätarna i fullmäktige (5 kap. 5 §).

I artikel 190.3 fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen¹ föreskrivs att Europaparlamentets företrädare skall väljas för en period av fem år. Ytterligare bestämmelser om val av ledamöter till Europaparlamentet finns i valrättsakten från 1976². Valrättsakten har antagits av samtliga medlemsstater i enlighet med deras respektive konstitutionella bestämmelser och ingår i det man brukar kalla EG:s primärrätt, dvs. den har status som fördrag. För svenskt vidkommande gäller att valrättsakten ingår i den uppräknade av olika gemenskapsrättsliga fördrag och andra instrument som finns i 4 § lagen med anledning av Sveriges anslutning till Europeiska unionen (1994:1500).

Enligt artikel 9.1 skall valet förrättas under samma tidsperiod i hela unionen och den perioden skall börja en torsdag morgon och sluta närmast följande söndag. Det står medlemsstaterna fritt att välja valdag under tidsperioden. För det första direktvalet av ledamöter till parlamentet år 1979 valde rådet en viss tidsperiod i juni månad. Sedan den tidpunkten fast-

¹ För senaste lydelse, se Europeiska unionens officiella tidning C 325 av den 24 december 2002.

² Akten den 20 september 1976 om allmänna direkta val av företrädare i församlingen (Europaparlamentet) samt beslutet av Europeiska unionens råd av den 25 juni och den 23 september 2002 om ändring av nämnda akt.

ställt gäller den även för senare val (artikel 10.1). Om det skulle visa sig omöjligt att hålla kommande val under den tidsperioden skall rådet enhälligt bestämma en annan period som då måste infalla under tiden april – juli (artikel 10.2).

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att resultatet av det arbete som bedrivs av Grundlagsutredningen bör avvaktas. Motion 2004/05:K230 yrkande 2 bör därför avslås.

Förtroendekommission

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår med hänvisning till pågående utredningsarbete att riksdagen avslår en motion om inrättande av en förtroendekommission för politiken. Jämför reservation 6 (mp).

Motionen

I motion 2004/05:K237 av Gustav Fridolin (mp) yrkande 1 föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet av en förtroendekommission för politiken. Motionären anför bl.a. att en sådan kommission skulle kunna titta på nödvändiga reformer för att minska politikerföraktet, åtgärder för att minska klyftan mellan väljare och valda, ökade möjligheter för allmänheten att delta i det politiska samtalet och analysera orsakerna till politikerföraktet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det arbete som skall bedrivas av Grundlagsutredningen och Ansvarskommittén i väsentliga delar har en sådan inriktning som efterfrågas i motion 2004/05:K237 yrkande 1. Motionen bör därför avslås.

EU-medlemskapet och grundlagen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår med hänvisning till dels beredningen av förslaget till ett nytt konstitutionellt fördrag för EU, dels pågående utredningsarbete i Riksdagskommittén att riksdagen avslår två motionsyrkanden om analys och översyn av förhållandet mellan EU-medlemskapet och regeringsformens bestämmelser. Jämför reservation 7 (v, mp).

Motionerna

I motion 2004/05:K228 av Fredrik Reinfeldt m.fl. (m) yrkande 13 föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändring av reglerna i regeringsformen som rör EU-medlemskapet (delvis). Motionärerna anser att det bör ske en översyn av regeringsformens regler för EU-medlemskapet, i synnerhet reglerna för överföring av beslutanderätt.

I motion 2004/05:K282 av Mats Einarsson m.fl. (v) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tilläggsdirektiv till Grundlagsutredningen om behovet av att analysera konsekvenserna av EU-medlemskapet för den svenska författningen med avseende bl.a. på risken för en fortsatt federalistisk utveckling, möjligheterna till ansvarsutkrävande och de svenska grundlagarnas förhållande till EG-rätten (delvis). Motionärerna anser att regeringsformen bör förändras så att de konstitutionella spärrar som finns mot en fortsatt federalistisk utveckling av EU stärks. I motionen anförs vidare att det av regeringsformen tydligare bör framgå att svensk grundlag är överordnad på icke-delegerade områden samt att riksdagen suveränt tolkar vilka dessa områden är.

Bakgrund

Inför Sveriges anslutning till Europeiska unionen (EU) gjordes vissa grundlagsändringar (prop. 1993/94:114, bet. 1993/94:KU21, rskr. 1993/94:275, bet. 1994/95:KU9, rskr. 1994/95:24). I 10 kap. 5 § första stycket regeringsformen infördes en på ett medlemskap i EU särskilt inriktad regel som gjorde det möjligt för riksdagen att överlåta beslutanderätt till Europeiska gemenskaperna. Därutöver infördes i regeringsformen en bestämmelse om val till Europaparlamentet (8 kap. 4 §). Dessutom infördes ändringar i tryckfrihetsförordningen som gällde rätten till reklam (1 kap. 9 §) och rätten att äga en svensk periodisk skrift (5 kap. 1 §). Grundlagsändringarna trädde i kraft den 1 december 1994.

I grundlagsärendet om ändringar i regeringsformen – samarbetet i EU m.m. (prop. 2001/02:72, bet. 2001/02:KU18, prot. 2001/02:124, bet. 2002/03:KU6, rskr. 2002/03:15) fick 10 kap. 5 § första stycket regerings-

formen sin nuvarande lydelse. Enligt bestämmelsen kan riksdagen inom ramen för samarbete i EU överlåta beslutanderätt som inte rör principerna för statsskicket. Sådan överlåtelse förutsätter att fri- och rättighetsskyddet inom det samarbetsområde till vilket överlåtelsen sker motsvarar det som ges i regeringsformen och i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Riksdagen beslutar om sådan överlåtelse genom beslut, varom minst tre fjärdedelar av de röstande förenar sig. Riksdagens beslut kan också fattas i den ordning som gäller för stiftande av grundlag. Överlåtelse kan beslutas först efter riksdagens godkännande av överenskommelse enligt 2 § samma kapitel.

I 10 kap. 2 § första stycket regeringsformen föreskrivs att regeringen inte får ingå bindande internationell överenskommelse utan att riksdagen har godkänt denna, om överenskommelsen förutsätter att lag ändras eller upphävs eller att ny lag stiftas eller om den i övrigt gäller ämne i vilket riksdagen skall besluta.

Vidare sägs i andra stycket att är i fall som avses i första stycket särskild ordning föreskriven för det riksdagsbeslut som förutsätts, skall samma ordning iakttas vid godkännandet av överenskommelsen.

Enligt tredje stycket får regeringen inte heller i annat fall än som avses i första stycket ingå för riket bindande internationell överenskommelse utan att riksdagen har godkänt denna, om överenskommelsen är av större vikt. Regeringen kan dock underlåta att inhämta riksdagens godkännande av överenskommelsen, om rikets intresse kräver det. I sådant fall skall regeringen i stället överlägga med Utrikesnämnden innan överenskommelsen ingås.

I det aktuella grundlagsärendet infördes också ett nytt fjärde stycke i 10 kap. 2 § regeringsformen som innebar att riksdagen kan godkänna sådan överenskommelse som avses i första och tredje styckena och som ingås inom ramen för samarbetet i Europeiska unionen, även om överenskommelsen inte föreligger i slutligt skick.

Därutöver infördes också ett nytt första stycke i 10 kap. 6 § regeringsformen. Ändringen innebar att regeringens skyldighet att informera och samråda med riksdagen i EU-frågor grundlagsfästes.

Grundlagsändringarna trädde i kraft den 1 januari 2003.

Vid riksdagsbehandlingen av det aktuella grundlagsärendet konstaterade konstitutionsutskottet (bet. 2001/02:KU18 s. 46–47) bl.a. att det ännu inte gick att uttala sig om vad framtidsdebatten inom EU kunde komma att resultera i. Vidare uttalade utskottet följande.

Emellertid kan det förväntas att det förberedande konventet och regeringskonferensen 2004 kommer att leda fram till förslag om förändringar av EU-samarbetet. Detta kan i sin tur medföra behov av överväganden med bl.a. konstitutionella inslag i medlemsländerna i samband med deras godkännanden av en eventuell fördragsrevision. För svenskt vidkommande kan det enligt utskottets mening vara lämpligt att i ett eventuellt sådant sammanhang skapa utrymme för mer allmänna överväganden kring t.ex. hur vi själva beskriver vårt deltagande i EU-

samarbetet, inte minst när det gäller uppgiftsfördelningen mellan EU och enskilda medlemsstater. Härvid kan bl.a. konstateras att de svenska grundlagsreglerna kring EU-samarbetet i dag återfinns i 10 kap. regeringsformen, som allmänt rör förhållandet till andra stater. Oaktat EU-samarbetets särprägel både till omfattning och karaktär, framstår de regler som är särskilt inriktade på detta samarbete närmast som undantagsregler eller särlösningar i förhållande till vad som annars gäller.

Regeringskonferensen om ett nytt konstitutionellt fördrag för Europa inledes i Rom den 4 oktober 2003. Konferensens uppgift var att ta ställning till det förslag till nytt konstitutionellt fördrag som framlagts av konventet om EU:s framtid (framtidskonventet) samt ändringsförslag från medlemsstaterna. Regeringskonferensen avslutades i Bryssel den 18 juni 2004, då stats- och regeringscheferna vid Europeiska rådets möte enades om utformningen av det nya fördraget. Det konstitutionella fördraget undertecknades i Rom den 29 oktober 2004 och träder i kraft den 1 november 2006, förutsatt att samtliga medlemsländer då har ratificerat fördraget. Det nya, konstitutionella fördraget ersätter fördragen om Europeiska unionen och Europeiska gemenskapen.

I departementspromemorian Fördraget om upprättande av en konstitution för Europa (Ds 2004:52), som utkom i december 2004, redovisas de huvudsakliga förändringarna i förhållande till nu gällande fördrag.

Vidare görs bl.a. en bedömning av huruvida den samlade effekten av fördraget är förenlig med 10 kap. 5 § första stycket regeringsformen (s. 93–95).

Därvid erinras om att riksdagen vid Sveriges anslutning till EU och vid tillträdet till Amsterdam- och Nicefördragen gjorde bedömningen att fri- och rättighetsskyddet inom EG ligger i nivå med det som gäller i Sverige. Enligt promemorian innebär det nya fördraget inte någon ändring i detta avseende, snarare innebär fördraget att fri- och rättighetsskyddet har stärkts genom att det har kommit till tydligare uttryck.

När det gäller kravet på att överlåtelsen inte får röra principerna för statsskicket konstateras att det nya fördraget förutsätter att beslutanderätt i viss utsträckning förs över till unionen. Det framhålls emellertid att unionens beslutsbefogenheter på områden där grundläggande principer i Sveriges konstitutionella system berörs, som också tidigare har bedömts vara fallet, är utomordentligt begränsade (jämför bet. 1993/94:KU21 s. 28). Mot den bakgrunden bedöms i promemorian att överlåtelsen varken i sak eller i omfattning är av sådant slag att den rör principerna för statsskicket. Inte heller tillsammans med vad som tidigare har överlåtits till EG bedöms överlåtelsen vara av sådan omfattning att den kan anses röra principerna för statsskicket. Enligt promemorian finns därför inga konstitutionella hinder mot att Sverige tillträder det nya fördraget.

Pågående utredningsarbete

Av direktiven till Grundlagsutredningen framgår att frågor som rör regeringsformens bestämmelser om förhållandet till andra stater och mellanfolkliga organisationer faller utanför uppdraget.

Beträffande frågor som gäller det svenska medlemskapet i EU och en stärkt roll för riksdagen hänvisas därvid i direktiven till att Riksdagskommittén enligt sina direktiv bl.a. har i uppdrag att förutsättningslöst pröva formerna för riksdagens arbete med EU-frågor och föreslå de organisatoriska och författningsmässiga förändringar som är nödvändiga för att riksdagen skall kunna delta i EU-samarbetet på ett effektivt och ansvarsfullt sätt. Vidare hänvisas till att det i Riksdagskommitténs uppdrag också ingår att pröva formerna för kontakterna med regeringen. Det framhålls också att en utgångspunkt för arbetet enligt direktiven till Riksdagskommittén skall vara att EU-frågorna så långt som möjligt skall integreras i det sedvanliga riksdagsarbetet. En annan utgångspunkt skall vara att tydliggöra riksdagens roll och stärka riksdagens inflytande i EU-samarbetet.

Utskottets ställningstagande

I motionerna aktualiseras frågor om behovet av en analys och översyn av förhållandet mellan EU-medlemskapet och regeringsformens bestämmelser. Utskottet vill inledningsvis i sammanhanget erinra om vissa allmänna uttalanden i grundlagsärendet där 10 kap. 5 § första stycket regeringsformen fick sin nuvarande lydelse (bet. 2001/02:KU18 s. 42 f.).

I det ärendet konstaterade utskottet bl.a. att frågan om grundlagen behöver ändras kan aktualiseras i samband med en fördragsändring som innebär att ny överlåtelse av beslutanderätt behöver ske. Utskottet slog också fast att det i sista hand ankommer på den svenska riksdagen att avgöra om en grundlagsändring behöver göras på grund av en ny överlåtelse av beslutanderätt. Vidare framhöll utskottet att det inte går att ange i några entydiga termer hur långt EU-samarbetets räckvidd kan sträcka sig utan att grundlagen behöver ändras. Utskottet fann det inte minst därför betydelsefullt att, såsom dittills varit fallet, en fördragsändrings eventuella krav på en ny överlåtelse av beslutsbefogenheter blir föremål för analys och debatt innan fördragsändringen godkänns av riksdagen.

Departementspromemorian om Fördraget om upprättande av en konstitution för Europa är nu föremål för remissberedning, vilket kan antas ge upphov till en debatt i de aktuella frågorna, t.ex. när det gäller frågor om uppgiftsfördelningen mellan EU och medlemsstaterna. På motsvarande sätt kan Riksdagskommitténs kommande betänkande förväntas bli föremål för remissbehandling och därigenom bidra till en debatt på området, exempelvis när det gäller hur riksdagens arbete med EU-frågor skall organiseras inom ramen för en framtida ordning för subsidiaritetskontroll. Mot den

anförda bakgrunden bör enligt utskottets mening remisshanteringen av dessa ärenden och den fortsatta beredningen av frågorna avvaktas. Motionerna 2004/05:K228 yrkande 13 och 2004/05:K282 avstyrks följaktligen.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Grundlagsutredningens uppdrag, punkt 1 (kd)

av Ingvar Svensson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om tilläggsdirektiv till Grundlagsutredningen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2004/05:K413 och 2004/05:K417 samt avslår motionerna 2004/05:K273, 2004/05:K319 och 2004/05:K323 yrkande 2.

Ställningstagande

Jag anser att regeringen genom tilläggsdirektiv skall ge Grundlagsutredningen i uppdrag att genomföra en utredning med syfte att fastställa en tydlig kommunal kompetens i grundlagen, t.ex. genom hänvisning till en särskild kommunalordning likartad riksdagsordningen. Huvudbestämmelserna i en sådan ”kommunalordning” om den kommunala beslutskompetensen skulle bara kunna ändras på samma sätt som grundlag eller vid ett beslutstillfälle i riksdagen med tre fjärdedelars majoritet. I tilläggsbestämmelserna skulle man med enkel majoritet kunna besluta om vissa praktiska följdbestämmelser.

Jag menar också att regeringen skall låta utreda subsidiaritetsprincipen i syfte att grundlagsfästa den och därmed göra den till en vägledande norm för den demokratiska uppbyggnaden. Detta arbete kan lämpligen utföras inom Grundlagsutredningens ram.

2. Grundlagsutredningens uppdrag, punkt 1 (v)

av Mats Einarsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om tilläggsdirektiv till Grundlagsutredningen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2004/05:K273 och 2004/05:K319 samt avslår motionerna 2004/05:K323 yrkande 2, 2004/05:K413 och 2004/05:K417.

Ställningstagande

Jag anser att regeringen skall besluta om tilläggsdirektiv till översynen av regeringsformen med innebörden att det konstitutionella regelverkets förhållande till och samspel med de sociala, ekonomiska och kulturella maktrelationerna i samhället, bl.a. ur ett könsmaktsperspektiv, analyseras. Ytterligare ett maktperspektiv som förtjänar uppmärksamhet är det etniska, dvs. frågor om grundlagarna tar hänsyn till att dess institutioner och regler skall tjäna ett samhälle där diskriminering på grund av etnicitet är en daglig erfarenhet för en stor del av dess medborgare.

I tilläggsdirektiv skall regeringen också, enligt min mening, ge Grundlagsutredningen i uppdrag att utreda monarkins avskaffande.

3. Grundlagsutredningens uppdrag, punkt 1 (c) av Kerstin Lundgren (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om tilläggsdirektiv till Grundlagsutredningen. Därmed bifaller riksdagen motion 2004/05:K323 yrkande 2 och avslår motionerna 2004/05:K273, 2004/05:K319, 2004/05:K413 och 2004/05:K417.

Ställningstagande

En central brist i regeringens direktiv till utredningen är den begränsning man lagt på utredningen genom att förbjuda den att studera frågan om statskicketets grundläggande principer. Utredningen kommer med andra ord inte att ha möjlighet att överväga huruvida den i grund och botten centraliserade enhetsstaten är den bästa organisationsformen för 2000-talets samhälle. På denna punkt bör utredningen vidgas och ges möjlighet att också studera decentraliserade samhällsformer, som t.ex. en federal organisation.

4. Författningskonvent, punkt 2 (fp, c)

av Tobias Krantz (fp), Helena Bargholtz (fp) och Kerstin Lundgren (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om att ett konvent eller ett konventsliknande organ tillkallas vid sidan av och/eller i nära anslutning till Grundlagsutredningen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2004/05:K285 yrkande 1 och 2004/05:K437 yrkande 1.

Ställningstagande

Vi anser att idén i Grundlagsutredningens direktiv om öppenhet, referens- och arbetsgrupper bör fullföljas genom att ett konvent eller konventsliknande organ tillkallas vid sidan av och/eller i nära anslutning till den parlamentariskt sammansatta kommittén. Vi tänker oss att konventet skall bestå av representanter från olika delar av landet, och inte enbart eller kanske ens främst från de etablerade politiska partierna. Konventet skall således vara öppet för såväl det civila samhället, marknaden som den offentliga sektorn. Vidare måste konventet också samla representanter från dagens olika nivåer – såväl kommuner, landsting, regioner som riksdag.

5. Flerkammerssystem, punkt 4 (c)

av Kerstin Lundgren (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om införande av flerkammerssystem. Därmed bifaller riksdagen motion 2004/05:K229.

Ställningstagande

Jag anser att det är dags att pröva tanken att komplettera riksdagens direktvalda kammare med en regional representation, där kammaren och den regionala representationen har olika sammansättning och delvis olika uppgifter. Den nya kammaren skall därvid vara ett forum för värnandet av självstyret och trygga människors möjlighet att lokalt besluta om sina egna angelägenheter. Detta kan uppnås genom att den direktvalda kammaren kompletteras med att kommuner och regioner blir direkt representerade i en

regional representation för att där kunna bromsa centraliseringstendenser. Regeringen skall även fortsättningsvis ha sitt mandat från den direkt valda kammaren.

6. Förtroendekommission, punkt 6 (mp)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om en förtroendekommission. Därmed bifaller riksdagen motion 2004/05:K237 yrkande 1.

Ställningstagande

Problemet med den växande klyftan mellan väljare och valda, och det ökade politikerföraktet, förtjänar att tas på allvar. I grunden äventyrar känslor som dessa det demokratiska samhällets fundament – förtroendet för de beslut som de valda representanterna fattar. En liknande problematik rörande minskat förtroende bland allmänheten för det svenska näringslivet föranledde att en förtroendekommission tillsattes under ledning av Erik Åsbrink. En förtroendekommission för politiken skulle kunna titta på nödvändiga reformer för att minska politikerföraktet, åtgärder för att minska klyftan mellan väljare och valda, ökade möjligheter för allmänheten att delta i det politiska samtalet och analysera orsakerna till politikerföraktet. Det är av särskild vikt att vi som är politiskt förtroendevalda visar samma handlingskraft när det handlar om att hantera minskat förtroende för vårt värv som vi visat när det handlar om näringslivet. Därför bör en förtroendekommission för politiken omedelbart tillsättas.

7. EU-medlemskapet och grundlagen, punkt 7 (v, mp)

av Mats Einarsson (v) och Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om tilläggsdirektiv till Grundlagsutredningen om behovet av att analysera konsekvenserna av EU-medlemskapet för den svenska författningen. Därmed bifaller riksdagen motion 2004/05:K282 i denna del och avslår motion 2004/05:K228 yrkande 13 i denna del.

Ställningstagande

Vi anser Grundlagsutredningen genom tilläggsdirektiv skall ges i uppdrag att analysera konsekvenserna av EU-medlemskapet för den svenska författningen med avseende bl.a. på risken för en fortsatt federalistisk utveckling, möjligheterna till ansvarsutkrävande och de svenska grundlagarnas förhållande till EG-rätten. Det är vår uppfattning att regeringsformen bör förändras så att de konstitutionella spärrar som finns mot en fortsatt federalistisk utveckling av EU stärks. Av regeringsformen bör också tydligare framgå att svensk grundlag är överordnad på icke-delegerade områden samt att riksdagen suveränt tolkar vilka dessa områden är.

Särskilda yttranden

1. Grundlagsutredningens uppdrag och Författningskonvent, punkterna 1 och 2 (mp)

Gustav Fridolin (mp) anför:

Grundlagsutredningen bör enligt min mening ges stor frihet att forma sin verksamhet. I tidigare reservationer och yttranden, samt motioner, har Miljöpartiet visat sina prioriteringar inför utredningen. I anslutning till de motioner som behandlas vill jag återigen göra tydligt att Miljöpartiet i utredningen avser lyfta behovet av att regeringsformen utvärderas ur ett könsmaktsperspektiv. För att utredningens slutsatser skall nå acceptans krävs att beredningen sker i öppenhet med stora möjligheter för frivilligorganisationer och andra samhällsaktörer att lämna in åsikter och påverka beredningen.

2. Statsråds bakgrund och efterföljande verksamhet, punkt 3 (mp)

Gustav Fridolin (mp) anför:

I betänkande 2002/03:KU20 tydliggjorde konstitutionsutskottet behovet av att regeringen ser över problem som kan finnas med statsråds efterföljande verksamhet och möjligen tittar på införandet av någon slags tidskarrantän. Behovet av detta ökar med en utveckling där allt snabbare utbyten sker mellan den offentliga och privata makten, och jag förväntar mig därför att regeringen snarast ser över olika möjligheter att införa sådana regler.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2004

2004/05:K220 av Torsten Lindström (kd):

Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändring i grundlagen avseende statsråds bakgrund i enlighet med vad som anförs i motionen.

2004/05:K228 av Fredrik Reinfeldt m.fl. (m):

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändring av reglerna i regeringsformen som rör EU-medlemskapet.

2004/05:K229 av Åsa Torstensson (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att i riksdagen införa flerkammersystem med representation från kommuner och regioner.

2004/05:K230 av Owe Hellberg (v):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att mandatperioden för kommunal- och riksdagsval blir femårig i samband med valet 2014.

2004/05:K237 av Gustav Fridolin (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en förtroendekommission för politiken.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att statsråden skall hämtas ur riksdagen.

2004/05:K273 av Mats Einarsson m.fl. (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tilläggsdirektiv till översynen av regeringsformen med innebörden att det konstitutionella regelverkets förhållande till och samspel med de sociala, ekonomiska och kulturella maktrelationerna i samhället, bl.a. ur ett könsmaktsperspektiv, analyseras.

2004/05:K282 av Mats Einarsson m.fl. (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tilläggsdirektiv till Kommittén för en samlad översyn av regeringsformen om behovet av att analysera konsekvenserna av EU-medlemskapet för

den svenska författningen med avseende bl.a. på risken för en fortsatt federalistisk utveckling, möjligheterna till ansvarsutkrävande, de svenska grundlagarnas förhållande till EG-rätten samt riksdagens roll i EU-systemet.

2004/05:K285 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett konvent eller konventsliknande organ tillkallas vid sidan av och/eller i nära anslutning till den parlamentariskt sammansatta kommittén.

2004/05:K319 av Mats Einarsson m.fl. (v, fp, mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tilläggsdirektiv till Kommittén för översyn av regeringsformen angående utredning av monarkins avskaffande.

2004/05:K323 av Kerstin Lundgren m.fl. (c):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett tilläggsdirektiv till Författningsutredningen.

2004/05:K389 av Sven Gunnar Persson (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om karantänsregler för ministrar.

2004/05:K413 av Ingvar Svensson m.fl. (kd):

Riksdagen begär att regeringen genom tilläggsdirektiv till författningsutredningen genomför en utredning med syfte att fastställa en tydlig kommunal kompetens i grundlagen, t.ex. genom hänvisning till en särskild kommunalordning likartad riksdagsordningen enligt vad i motionen anförs.

2004/05:K417 av Ingvar Svensson m.fl. (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning om subsidiaritetsprincipen i syfte att grundlagsfästa den och därmed göra den till en vägledande norm för den demokratiska uppbyggnaden.

2004/05:K437 av Kerstin Lundgren m.fl. (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett Sverige uppbyggt underifrån, utifrån federalismens principer, skulle göra makten tydlig och ge medborgarna ökad möjlighet att både delta, påverka och utkräva ansvar på alla nivåer.